

Халун цагт бичкн нүүнд туулдгин туснар

Зуна халун цагт оли нилх бичкдүүдин хотнь муугъар шиньгэд, туулдгар гемтцхэнэ. Иигэд, эн гемэр бичкдүүд гемтдг учрнь — джкнй көкнэ үсн деер немдж өгсн оли-зүсн хот зуна гань халунд эс шиньгдгнй, дакад бичкдүүд, цогц-махмуд дотрнь халун бэргэд, цунцахад бас туулулна. Икнкднй 1-2-3 наста бичкдүүд зуна халунд туулна. Эдн, ээдрсн цегэн үсрүтэ, шарнъху-ногъан оньгтэгъяр өдртэн 10-15 дакдж туулна. Гемтсн бичкдүүд гульгъад, бөөлджэд, хотд дурнь уга болад, зармдэн цогциннь халун бөөлэд, геснь өвдэд, цогцинь эцэд — гиигрэд, бийнь эвго болад, ууляд, унтлго будглад баянй.

Зармдэн иигэд йирин хотнь шиньгтл уга, туулдг гемэс оньгдан, күндэр хордулад ирдг гемэс бичкдүүд бас туулна. Иигэд гемтсн цагт бичкдүүдин цогц икэр хордна. Хордулад туулсн цагт гемин бээдл нимэр шл гарч үзгднэ: шулу-шулуугъар бөөлджэд, туулад, халунь зөвэр бөөлэд, чинань алдрад, чирань цээгъяд, нүднй оньгъагъад, урлнь хагсад, көл-гармуднь киитрэд — иим бээдлтэгъяр гемтсн күүкд салдагъад, цогцинь көдлгө кевтнэ. Зармдэн тиигджэгъад, генткн гемтсн бичкн күүкд цогцан көдлгэд, ормдан токтун кевтлго, ууляд баянэ, зармдэн көл-гарнь цаг зуур тэкрэд, ки-амсхл авлгънь муурад, цогцинь эцэд, гиигрэд, орань, зулан цоорхань хотагъад одна. Зарм гемтэ бичкдүүдин күзүнэ шилэн татад, нүднй бүригъад, юм эс үзджэх бээдлтэ болад баянэ.

Гурвдгчнь — бичкн күүкдин, халун цагт гарч ирдг гем — цусар туулдг гем. Эн гем бактериёас эклцтэ хальдврта гем. Гемтсн күүкд гульгъад, бөөлджэд, туулад баянэ. Гемтсн бичкдүүдин алвнъгнй ногъан оньгтэ, асата болн цуста; элкнй (геснь) мошклад, мөрән-үзхэр седэд, дүлэд, инцкдэд, чирань улагъад хаякрад ууляд баянэ; халунь зөвэр бөөлэд, зүркнәннь цоклгънь сулдад, чинэгъан алдад, ундасад, төрүүц хот уулго — тиигэд кевтнэ. Эн геминь бактериёин хорн бичкн күүкдин цогцд икэр ширдэд баяхлэ, гемтсн бичкн күүкд ухагъан алдна. 1-2-3 наста күүкд эн гемэр икэр гемтцхэнэ. Зуна халун цагт бичкдүүд эн гемэр 5-6 дакдж хэрү гемтдг учр баянэ.

Зуна халун цагт көкнэ үсэр бээдг бичкн күүкдт, хотин шиньгврнь тату болад, туулдг гем ирдмн. Цусар туулдг хальдврта гем, нилх бичкдүүдин хот эн гемин бактериёас бузрдхла, үлгүрнй: бузр, түүкэ үс, бузр темс өгхлэ ирдмн. Көкэр болн гемтсн бичкн күүкдиг зуна гань халун цагт көкнэ үснэс салгъхмн биш. Кемрджэн көкэр күүкдт хот немдж өгхлэрн, зуг жилин серүн цагт эклдж өгх зөвтэ; дакад, өгхлэрн генткн икэр өгхмн биш — дүсүлэд багъбагъяр, өдр болгъяр немдж, бичкдүүдин цогцд таалмджтагъяр өгх зөвтэ. Нилх бичкдүүдин хотиг цеврэр болн хуучрулго хадгълхмн. юнъгад гихлэ, хуучрсн, бузрдсн хот өгхлэ бичкдүүд гемтхнй лавта. Зуг халун цагт биш, — нам кезэ чигн бичкн күүкд туулад гемтхлэ. тедниг эрк биш эмчд үзүүл зөвтэ, эмчин зааврар асрх, алвнъгинь эмчд үзүлэд шинджлүүлхмн.

Эмчд үзүлтлэн гемтсн күүкдт көкән көкүлхмн биш, невчкн шикр-тэ цэ өгчэхмн. Гемтсн бичкн күүкд

бөөлджэд баяхлэ, цээгнй орчд буслгъсн киитрүлсн ус өгхмн. (10-15 минутин эргцд бичкнэр 1-2 дакдж өгхмн). Көкэр хотта нилх күүкд туулсн цагтнь, көкән көкүлдиг хасхмн, үлгүрнй, 6-7 дакдж көкүлдгнй орчд 5-6 дакдж көкүлх; көкән көкүлхнй хорндк завсртан шикр-тэ цэ. буслгъсн ус өгчэхмн.

Нилх көкэр күүкдт туулад гемтсн цагтнь көкнәннь үсиг саадж авад, киитрүлэд өгхлэ йир сән дөнъ болна. зуг үсиг күчр гидг цеврэр саадж авх кергтэ, эс гидж бузр гарар болн бузр савар дамждад үсн бактериёас бузрлад, нам нилхд муугъан үзүүлхмн. Ус өгх болгъндан 50 граммас үлү бишэр өгхмн. Нилхин гесн өвдсн цагт бүлэн усар (бүлэлдг резин савд) цурдх, эс гидж көвнй тавад гесинь боогъад дөнъ болхмн.

Нилх күүкд туулдг гемэс хордсн цагт (бөөлджэд, халунь бөөлэд), гемтсн нилхиг үзүүлэд, больниц орулад эмнүлх кергтэ. Больниц орултлан, гемтсн нилхд эмчин заавр угагъяр буслгъсн киитрүлсн уснэс нань юм өгхмн биш, көлнй киитрсн цагт бүлэн усар цурдх кергтэ.

Тер мет нилх бичкдүүдиг цусар туулад гемтсн цагт түрд гилго больниц орулх кергтэ. юнъгад гихлэ, эн гем хальдврта болсн учрар ик гидг аамшгтэ; дакад иим гемтэ күүг больниц эс орулхлаг, гемин хальдвр оли-амтн дунд тархагдад өсэд-өргдэд бээдг мөн.

Йирин туулулдг болн цусар туулулдг гем-өвчн нилх бичкн күүкдт ирсн цагт эмчин зааврар эдниг асрх, цусар туулулдг болн хордулад туулулдг гем ирсн цагт больниц орулад эмнүлх кергтэ.

Зуна цагт бичкдүүд туулдг гем хөрхин төлэ иим зокалмуд бичкдүүдин экнр күцэдэж баях зөвтэ:

1. Нилхиг нег жилин бөөнд күртлнй көкнэс салгъхмн биш, нег үлү жилин халун цагт. 5-6 сарин бөөнд күртлнй нилхиг зуг көкнэ үсэр теткх кергтэ. юнъгад гихлэ, көкнэ үснэс оньгдан хот нилхин геснд шиньгдмн биш. Немэд өгх хотас зуг зерземшин шүүс нилхд 4 сарас эклэд өгч дасхх кергтэ.

2. Көкэр күүкдт хот эклдж өгхлэрн зуг эмчин зааврар өгхмн.

3. Экин көкнэ үсн хатэр болад, үкрин үсэр теткдж асрхларн, тер өгчэх үсн йир цевр, шимтэ болн өдр болгън шинькән саадж авгдсн болх зөвтэ; үкрин түүкэ үс нилх бичкдүүдт өгхмн биш;

4. Эдлдг хотан, усан болн герән (пэтрән) кезэ чигн цеврэр бэрдж баяхмн. Мөр үздг газр, бузр ус асхдг нүкн бас цеврэр хадгългдх зөвтэ, малин шег-бог хашагъас өдр болгън арчгддж далдлгдджих зөвтэ. Хаша, гер цевр болхла батхис уга болдг. Ямаран чигн эв-аргъяр батхисла ноолддж, тедниг уга кех кергтэ. юнъгад гихлэ, батхис хордулад туулдг, цусар туулулдг гемин бактериёсиг тархагдад, хот, ус, үс, аагъ-сав бузрдагъад — хальдврта гем-өвч амтн дунд тархадг мөн.

5. Кен чигн күн, нег үлү нилх үрдүдтэ экнр, бийиннь болн бичкн күүкдин цогц-махмуд цеврэр бэрх зөвтэ, гаран күчр цеврэр бэрхмн. Мөрән үзснэ хөөн, хот эдлхнй өмн, күүкдт хот өгхнй өмн гаран эрк биш савигъта усар угъах кергтэ.

Бичкн күүкдт цеврин зокалс күцэдгиг тасрхан уга заахмн.